

Nainen ja mies reformaation aikana

Reformaattoreiden naisen ja miehen osaa koskevia kannanottoja tutkittaessa on muistettava, että reformaattorit elivät monessa suhteessa aivan erilaisessa ympäristössä kuin me. He eivät tunteneet esimerkiksi käsitteitä perhe, työyhteisö, kansalainen, yhteiskunta ja valtio. Sen sijaan reformaattoreiden maailmaa olivat käsitteet huonekunta, suku, alamainen ja esivalta. Ihmiset eivät ajatelleet yksilökeskeisesti, vaan yhteisöllisesti. He näkivät itsensä ennen muuta tietyn suvun jäsenenä.

Lisäksi on otettava huomioon, että useimmat reformaatioajan lähteet ovat peräisin miesten kynästä. Siksi asioita tarkastellaan niissä miesten näkökulmasta. Naisten ääni ja kokemukset kuuluvat vain satunnaisesti ja vaimeammin.

Reformaatioajan ihmiset eivät lähteneet liikkeelle ihmisten samanlaisuudesta, vaan erilaisuudesta. Myös miehellä ja naisella ja katsottiin olevan erilaiset tehtävät, oikeudet ja velvollisuudet. Tämä näkyi myös avioliitossa. Ehkä vielä enemmän kuin sukupuoli ihmisten elämään vaikutti se, millaisessa asemassa hänen huonekuntansa ja sukunsa oli.

Lutherin miehen ja naisen asemaa koskevien kannanottojen selvittämiseen löytyy runsain aineisto hänen laajasta Genesis-komentaaristaan. Luther pyrki irrottautumaan teologisesta perinteestä ja tavoittamaan Genesiksen alkuperäisen sanoman. Hänen kannanottonsa ns. alkutilan osalta näyttävät kuitenkin olevan ristiriitaisia. Toisissa kohdissa Luther näyttää hyväksyvän perinteisen käsityksen, jona mukaan nainen oli paratiisissa alempi kuin mies (tällöinkään hän ei pitänyt naista miehen alamaisena). Toisissa kohdissa Luther näyttää kuitenkin katsovan, että mies ja nainen olivat paratiisissa samanlaisessa asemassa. Lutherin mukaan mies ja nainen olivat joka tapauksessa erilaisia. Tämä ilmeni esimerkiksi siinä, että naisen ”luonto” oli heikompi kuin miehen. Tällä Luther tarkoitti pelkästään sitä, että nainen antoi miestä helpommin periksi houkutuksille. Hän ei siis tarkoittanut, että nainen joka suhteessa tai yleisesti ottaen olisi ollut miestä heikompi. Päinvastoin nainen oli monissa hänelle ominaisissa tehtävissä jopa parempi tai taitavampi kuin mies.

Syntiinlankeemuksessa käärme oli käyttänyt ovelasti hyväkseen Eevan ”heikompa luontoa”. Aadam oli joutunut samaan onnettomuuteen, koska hän halusi enemmän miellyttää Eevaa kuin totella Jumalaa. Syntiinlankeemuksen jälkeen sekä mies että nainen joutuivat kärsimään Jumalan määräämää rangaistusta. Nainen joutui miehensä riippuvaiseksi, ”alamaiseksi”. Koska tämä tilanne oli Jumalan määräämä, sitä ei Lutherin käsityksen mukaan voitu muuttaa.

Lisäksi Lutherin näkemyksiin vaikutti esimerkiksi se, että hän ei nähnyt uskoa perinteiseen tapaan pyhiinvaelluksena, vaan vanhurskauttamisena. Ihmisen ei tarvinnut tavoitella ”enkelielämää”, vaan hänen tuli elää ihmisen elämä, johon kuului myös seksuaalisuus. Tämän vuoksi avioliitto oli ihmisen luonnollisen osa tai jopa suorastaan velvollisuus.

Kirkkohistorian näkökulmasta on tärkeää kysyä, mitä tämä käytännössä merkitsi. Reformaattorit hyväksyivät perinteisen näkemyksen, jonka mukaan miehellä ja naisella oli huonekunnan piirissä erilainen tehtävä. Miehen oli hallittava huonekuntaansa ja vastattava julkisista tehtävistä. Naisen tehtävänä oli huolehtia huonekunnan sisäisestä taloudesta sekä synnyttää ja kasvattaa lapsia. Kummallakin oli valtaa, mutta eri tavalla. Miehen valta oli huonekunnan johtamista ja sen ulkopuolista vallankäyttöä, naisen valta taas huonekunnan sisäistä vallankäyttöä ja kasvattajan valtaa.

Reformaatioaikana patriarkaalinen ajattelu oli voimistumassa. Reformaattorit mukautuivat tähän kehitykseen ja jopa edistivät sitä. Toisaalta patriarkaalisuutta ei saa liioitellakaan. Eurooppalaisilla naisilla oli monessa suhteessa varsin vahva asema. Poikkeustilanteessa (esimerkiksi miehen ollessa poissa tai hänen kuolemansa jälkeen) naisen oli otettava ainakin tilapäisesti hänen paikkansa. Tällainen asema avasi naisille joskus hyvinkin suuria vaikutusmahdollisuuksia.

Naisille avioelämä oli reformaation jälkeen ”normaali” osa eikä sille juuri ollut vaihtoehtoja. Esimerkiksi nunnaksi ryhtyminen ei tullut enää kysymykseen eikä nainen voinut saada sellaista vaikuttajan asemaa kuin joillakin keskiajan naisilla (esimerkiksi Katariina Sienalaisella) oli ollut. Reformaation seurauksena kristinuskon feminiiniset piirteet jossain määrin heikkenivät.

Toisaalta köyhät naiset saattoivat ainakin aluksi hyötyä evankelisten alueiden tehokkaasta köyhäinhoidosta. Erittäin mielenkiintoinen on kättilöiden rooli eräänlaisina ”kirkon työntekijöinä”. Papin vaimoina ja pappilan emäntinä naiset saivat reformaation myötä aivan uudenlaisen roolin.